

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretulu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
½ anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe ½
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
½ a. 19 piast.

Sibiu, 29. maiu n. 1861.

Tóte se mai misica, de tóte se mai face cate o ingrigire, — treb'a invetiamentului in sa e data uitarii. Gazetele politice d'ieu, ca au prémultu a face cu alte cause, decatu se mai póta a se ocupá macaru candu si candu cu trebile scolastice. In viéti'a comitatensa si scaunala zelu, energia mare pentru tóte — numai pentru instructiune nimica. Dieta, transilvanenii inca n'avemu, éra intr'a Ungariei — din catu e tiér'a — nu s'a alesu intre atate sute de ablegati nici macaru unu barbatu (specialu) de scóla, éra din ceialalti numai doi a promistu in programele loru, ca voru atinge si córd'a scólei in dieta, ce in sa pan'acum n'a pututu inca urmá. Manecandu mai departe nu scí incotro se dai. La Vien'a ce e dreptu se lucréza ceva si pentru regularea invetiamentului in Monarchia. Consiliulu de instructiune (Unterrichtsrath) compusu din barbati de frumóse capacitati, lucra acum de órecate luni la unu regulamentu scolasticu, care pe tóta intemplantarea are se ésa bunu. Insa daca sfer'a activitatii aceluia se va latí si pana la noi, acésta remane in dubiu. Cancelari'a aulica a Ungariei a pusu demultu protestu in contra aceluia, fara in sa cá se se faca dispusetiuni pentru asemene séu mai buna ingrigire de caus'a invetiamentului si in Ungari'a. Apoi cu Transilvani'a nu se scie inca ce e. Totu mai multu pare a se adevéri scirea, ca si noi vom-avea dieta in curendu; am putea in sa pre-spune, ca in representarea invetiamentului nici in Transilvani'a n'o se fimu mai norocosi decatu cei din Ungari'a. Sinodulu dela Blasiu

de unde sperámu ceva si pentru scóla, nu s'a tienutu; de congressu nu suntemu inca siguri. Barbatii nostri de scóla, dela care ascépta publiculu cate ceva, si a caroru este datori'a de a face inceputulu si a premerge in ásta directiunea, tacu cu totii, nici nu d'ieu, nici nu scriu, nici nu facu. Asiá aruncandune privirea in giuru, trebuie se conchidemu cu durere, ca invetiamentulu are se mai stea inca la noi multu asiá decadiutu.

Intre invetiatorii populari ce e dreptu aflamu multa voia de a face vr'o misiciare in folosulu scólei, vedemu multe semne de interesare pentru asta cauza importanta. Insa le lipsescu conductorii, le lipsescu inspectorii supremi diecesani cá celu din archidieces'a Vienei, care tocmái tiene conferintia de vr'o dóue septemani cu invetiatorii populari despre cele de facutu in folosulu instructiunei publice inferióre, si asiá mai lipsindule si alte multe, le cauta a stá pe locu. Din Ungari'a si Banatu ne venira cateva corespondintie, cam de unulu si acelasiu cuprinsu: cá invetiatorii populari se se adune prin comitate, se se consvatue si se tramita petitiuni la diet'a Ungariei pentru luarea in considerare si regularea instructiunei publice dupa cerintiele presentului. Adevératu, ca a se consultá invetiatorii despre midilócele culturii populare n'ar putea se fie nici unu pecatu, si autoritatile politice ar trebui se concéda inceperea conferintieloru invetiatoresci, introduse acum in tóte statele Europei cultivate, cu atata mai virtosu astadi, candu ne place in alte privintie a ne laudá atata cu viétiá constitutionalá.

Trebue facuta intielegerea, trebue a ne intalni si consultá in tóta septeman'a in fói'a nóstra scolastica despre modulu ajungerii scopului, si dela vorba pana la fapta se nu fia decetu unu pasiu.

Facultatile sufletului.

(Capetu.)

Cuventulu.

Pentru antei'a óra deschidu republic'a lui Platonu. Tóte cugetarile lui sunt nóue pentru mine, dar' cu tóte aceste sufletulu meu nu încérca nici o mirare; indresnescu inca a díce, elu se cunósce pe sine in aceste cugetari inalte; elu intra intr'ensele cu bucurie, cá unu biruitoru in imperati'a lui. Si inca, fara altu ajutoru, decatu numai cu insusi lumin'a sa, deosibesce adeverulu din retacire: in elu este unu judecatoru, care cumpanesce, cercetéza si alege; unu judecatoru care díce: éca binele, éca reulu. Acestu judecatoru este cuventulu.

Cuventulu este simtiementulu adeverului, este o descoperire a intieptiunei si a rinduelii. Uneori elu se cufunda in lumea adeverurilor celoru mai inalte, ér alte ori ne incungiura cu simplele cunoscintie ale judecatii naturale. Cá cuventu lucratoru si cá cuventu curatu, pe de o parte se indeletnicesce cu interesele materiale ale omenirei, ér' pe de alt'a cu Ddienu. Dar' totu acelasiu cuventu este.

Pe acestu cuventu in sa filosofii l'au berfitu din cauza ca nu l'au intielesu. Ei ilu invinovátiescu dicundu ca se pléca sub jugulu patimiloru, cá candu elu ne-ar fi datu pentru a le stá improtiva. Ei nu vedu, ca cuventulu este o lumina, ér' nu o putere; ca tréb'a lui nu este de a biruí, ci de a luminá; ca elu nu stepanesce relele nóstre aplecari, ci arata osindele loru si ca elu nu insufla virtutea ci numai arata bucuriile ce ea da. Éca cuventulu: positivu, neinduplicatiosu, si ale caruia adeveruri trebuescu se se implinésca, séu de fetia cu o lume ce-lu despretiuesce, séu in negurile consciintiei, in care elu arunca, fugindu, faci'a sa.

Asia dar' aci este puterea cea mai energica a naturei, pentruca adresanduse catra intielegere, n'ó lasa se faca alta alegere decatu numai intre adeveru séu mintiuna, intre intieptiune séu nebunie, între virtute séu mustrarea cugetului. Intre o margine si alt'a cuventulu face se lucésca lumina lui, ale caroru raze se

arunca departe in ceriu. Si in adeveru, suntu dóue descoperiri comune, un'a afara, care este natur'a, si alt'a in nauntru, care este cuventulu. Natur'a vorbesce simtiuriloru, tóte petrunderile ei sunt locale, felurite si nestatornice. Cuventulu este neaternatu de materie; tóte ideile lui sunt numai unele, universale si vecinice. Unimea, obstimea, vecinici'a este intreitulu adeveru alu cuventului.

In zadaru Montegn si Pascal 'i declara unu resboiu furiosu, amenintiandu cu starea animaleloru pe ori care va merge la lumin'a lui. Nimeni in sa nu cutéza a'i crede. Toti simtu, ca ei se insiéla prin smerenie séu prin mandrie. De 'i intrebi ce nu le place in cuventu, ei 'ti respundu hulindu politic'a, medicin'a, istori'a, jurisprudenti'a si tóte sciintiele fisece si morale, marginindu cuventulu la nesce precuventari de avocatu, la contradicerile invetiatiiloru si la retacirile politice; curiosu cuventu, care nici odata nu vorbesce cu cuventu. Éca dar', ca acele spirite inalte, nu voru se cunósca fapt'a lui Ddienu, si berfescu pe singurulu povatiuitoriu care póte se ne duca la virtute, unulu pentru cá se se prapastuésca intr'o credintia órba, alu caria celu din urma terminu a fostu pentru densulu camesi'a de peru a Bonzului (popa chinesisu); celalaltu pentrucá se faca se triumfeze indoél'a si ne'ncrederea.

Dar' ce lauda mare si ce marire a fostu pentru cuventu acea cadere grozava a celoru doi cei mai puternici contrari ai lui! Si dupa acésta cum se nu ne miramu, candu vedemu pe Kant, geniulu celu mai inaltu alu vécului, ca, pentru singurulu scopu de a isbí cuventulu, supune fiinti'a lui Ddienu si nemurirea sufletulu abstractiuniloru unei logici mintiunóse, cantaresce dovezile cele pentru si cele in contra, hotaresce greutatea loru de o potriua si triumféza apoi de slabitiunea cuventului, cá candu adeveratul cuventu ar avea vre o inclinare cu aceste judecati ticalóse! Este prea adeveratu, ca filosofi'a lui Kant se intemeéza pe acea ratacire, care insusesce cuventului tóte sofismele intielegerei. Dar' nu e asia: intielegerea este o putere creata si prin urmare schimbatóre, facultatile ei sunt totodata de spiritu si de materie; ele cuprindu simtiunile si patimele, care au fiacare logic'a loru in parte si de aceea nici le este datu de a produce incredintia. Cuventulu in sa este o putere simpla: elu n'are nici argumente, nici categorii si nici improtivire invederata séu paruta; elu este in fine cuventulu, adica lumin'a. Ce potu dar' negurile improtiv'a luminei?

Socratu, intrebandu pe Menon, ilu róga se'i spuna,

ce este virtutea: „Sunt mai multe feluri de virtuti, response Menon, virtute de barbatu si de femeie, de copilu si de betranu, de robu si de cetatianu. — „Zeu, asta e de minune, dise Socratu, noi cautamu numai o virtute, ér' minunatul Menon ne infacisiaza unu roiu intregu!« Filozofii nostri moderni au tractatu despre cuventu, cá Menon despre virtute.

Luati sém'a cu scumpatate la ómenii, carii hulescu cuventulu si vedeti daca nu cumva ei au órescare interesu, cá se ve tienə in intunerecu, pentruca cuventulu, am dis'ò, este lumin'a.

Se incheemu. Cuventulu nu talmacesce nimica; dar' elu ne arata pe Ddieu cá pe o talmacire a totului. In adeveru, tóte problemele ce ne infacisiédia mintea, tóte fenomenele ce ne infacisiédia nutur'a, numai in Ddieu se potu deslegá; éca cum ajunge cuventulu la elu.

Asiadara, daca omulu, prin marturisirea simtiurilor lui, scie, ca lumea este in fiintia; apoi, prin marturisirea cuventului, adica prin simtiementulu adeverului, elu scie si acésta, ca lumea are unu facatoriu. Acestu cuventu nu este cuventulu numai alu unui omu, ci este cuventulu alu totu neamului omenescu. Deci

Cuventulu este o facultate a sufletului si a patr'a lumina, care luceste catra Ddieu.

C u g e t u l u .

Cu cunoscintiele ce avemu despre bine si despre reu, despre dreptu si despre nedreptu se destépta cugetulu. Elu este cea d'anteiu putere a sufletului, care se ivesce in noi; elu este energicu dar' totodata orbu. Acela, care-si insiéla cugetulu se retacesce, se face unu omu nelegiutu. Omulu nu este totdeun'a nevinovatu, candu cugetulu lui ilu iérta, precum érase nu este totdeuna vinovatu, candu cugetulu lui ilu osendesce.

Iá sam'a bine dar, juna mama, éca minutulu de ati mari sufletulu, pentruca elu va trece intregu in sufletulu copilului teu. Nici odata se nu lasi, cá o alta cugetare straina se petrunza in acestu altariu, in locul cugetarii tale. Vorb'a este despre vitu seu despre virtute, despre bucuriile séu despre mustarile de cugetu ale unei vietii intregi: tu sapi in arama. Cea d'anteia educatiune se face tóta in cugetu, si cugetulu este bunu numai candu e luminatu de cuventu.

Sunt insa órecare raze de lumina, care sunt chiar ale lui neimprumutate. Aceste raze, desí nu sunt destulu de luminóse pentrucá se ne povatiúesca, dar' totu

stralucescu indestulu, cá se ne imple de nelinisce; ele nu luminéza calea, ci arunca turburarea pe dens'a; ele nu muncescu prin cugetare mai nainte de a ne munci prin mustararea cugetului. In Siacspear este unu esemplu despre acésta facultate singulara a sufletului nostru. Hemlet voesce se omóre pe maica-s'a, elu se socotosce bratiulu lui Ddieu hotaritu pentru pedepsirea pecatului. Cu tóte aceste elu se opresce, nu cutéza si intorcenduse in sinesi, deodata se mira de unu reu ascunsu, ce 'lu coprinde si care'i tulbura si 'i slabesce foculu pornirei lui.

Bagati bine de sém'a, ca Hamlet lovindu pe maica-sa, crede ca implinesce hotarirea dreptatii ceresci; dar' totodata cugetulu lui ilu tulbura, si 'i dice: Ce ambli se faci? Elu ilu vestesce mai nainte de a seversí pecatulu, si ca de-lu va seversí, va omóri apoi si elu pe densulu.

Simtiementulu acesta atatu de adeveratu si atatu de durerosu Siacspear l'a gasitu in aduncimile cele mai mari ale sufletului omenescu. Éca dar' invederatu puterea, care se infacisiéza, fara a fi chiamata, si singur'a, care póte fi mai tare decatu vointi'a nóstra.

Cugetulu este gídea patimiloru nóstre celoru rele; elu are nesce veselii, care ne rapescu in ceriu si nesce pedepse care ne prapastuescu in eaduri: pe elu nu 'lu póte induplecá nici avuti'a, nici puterea, nici desfatarea trupésca, ci numai cainti'a si virtutea; dar' si trebuinti'a de a fi luminatu de cuventu.

Dela elu ne vine credinti'a. Cugetulu si credinti'a sunt doi orbi, carii se arunca dibuindu pe caile fanatismului, ale eresului, ale idolatriei si carii in sfersitu ajungu la Ddieu. Acolo se intelnesce neamulu omenescu: trebuinti'a de a crede simtiementulu frumosului, contemplatiunil nemarginitului, ilu ducu in veci acolo. Asia, din tóte partile sufletulu se ivesce prin simtiuri: elu stralucesce in materie, precum foculu in intunerecu. Elu voesce se fia vediutu, se fia cunoscutu; si aratandune fiinti'a lui prin simtiementulu virtutii, si marirea lui prin cugetarea de Ddieu, responsesce preste acésta vietia nesce lumini forte frumóse alu carora isvoru este numai in ceriu. Deci

Cugetulu este o facultate a sufletului si este a cincea lumina, care luceste catra Ddieu.

Resultatulu celoru precedente.

Asiadara directiunea tuturor facultatiloru sufletulni arata unu punctu de intalnire, care este pusu afara din vietii'a acésta. Asiadara omulu adeveratu, desfacutu de

materia, este o esenția, care trage la Ddieu din toate puncturile ființei lui. Asiadar' este unu adevăru comunu, alu carui autoritate este vecinică, nu pentruca elu este comunu: cineva cunoște multe rătăciră comune; ci pentruca elu se infăcișeă dumnezeesce la nascerea fiacaruia omu, că se formeze marturisirea neamului omenescu.

Adevăru acest'a este Dumnedieu. Toate facultățile sufletului ilu descopere. Ființa lui este condițiunea marirei noastre; ființa lui este mângăierea ticalosiei noastre; ființa lui este talmăcirea tuturilor. Totulu dovedesce pre Dumnedieu,  r' Dumnedieu nu se dovedesce.

Nici o facultate animală, nici o facultate de ale înțelegerei nu ajunge până la densulu. Logic'a ilu n ga, judecat'a ilu n ga, metafisic'a ilu n ga, patimile ilu n ga.

Dar ce 'mi pasa! sufletulu ilu vede.

Ilu vede înălțându-se la densulu prin am re! pentruca trebe se luamu bine s m'a, ca în adunculu am rei este totdeun'a  recare lumina. Cineva nu póte iubi unu ce, care i-ar fi cu totul necunoscutu.

Adevăru roditoriu, isvoru alu totu adevăru, instinctu cerescu, isvoru a toata virtutea, Dumnedieu nu te-a încredințiatu acelei înțelegeri neputințioșe, care are argumente de o potrivă pentru mintiuna și pentru adevăru; elu te-a pus mai presus de judecati, în neclintitul altarului, alu cugetului, alu cuventului, alu frumosului, alu bunului și alu nemărginitului; te-a pus însuși în atribuțiunile lui, că cum ar fi voitu se ne înconștienteze prin acésta despre marit'a nóstra ursita: Dumnedieu întiparindusi numele pe fapt'a sa, consenție nemurirea nóstra.

Deci sunt doue naturi în animale: instinctulu, care léga de pământulu, și înțelegerea, care le unesce cu omulu.

Asemene doue naturi sunt în omu: înțelegerea, care ilu unesce cu creațiunea și instinctulu sufletului, care 'i descopere pe Ddieu. Sfer'a ființelor se ridică delă materie la spiritulu, și delă nimicu la vecinicia.

În sourtu, omulu este indoitu. Elu a primitu simțiri pe dinafara pentrucă se aiba împărtășire cu materi'a și simțiri pe dinauntru, că se aiba împărtășire cu Dumnedieu; elu este punctulu de unire între pământulu și între cerulu. Cu omulu, d ce Goete poeticesce, se începe antei'a vorbire între creațiune și creatorulu!

Intocmirea scólei.

Se facemu o încercare a petrece pe tinerulu învetiatoriu începătoriu până în scóla 'n care-si începe mai anteu funcțiunea sa, și a-i d  acolo unele îndreptare, ca ce întocmire are elu a face acolo și cum se învingă greutățile, ce le aduce totu deaun'a cu sine anteiulu începutu.

Învetiatorulu începătoriu face bine dacă la începutulu activității sale se va ținea strinsu de aceea, ce au învetiatu în preparandia (seminariu) și ce a pututu culege de pe la alți învetiatori cercati, și dacă în metodă și întocmirea scólei va urm  învetiatoriile acele, pe care și le-a castigatu în timpul preparării s u cultivării sale. Dacă elu îndată se va abate delă acele și va voi a stă pe picioru propriu s u a urm  altorur consilii nesigure, acésta va fi unu începutu reu chiaru și pentru aceea, căci lui i lipsesce atunci esperința și prin aceea se lipsesce pe sine însuși de ocaziunea instructivă, de a-si culege pracs'a trebuitore oficiulu s u. Dupăce însă învetiatorulu a urmatu credințiosu  recati ani învetiatoriile castigate în seminariu s u preparandia, dupăce a vedutu odată fructele aceloră, le-a cunoscutu raportulu catra proprietățile școlărilor sei, atunci i va d  apoi ori-cine dreptu a face unele abateri trebuitore și a propas  și elu cu progresarea pedagogice.

Întrându unu învetiatoriu într'o scóla, elu are a lu  în considerare pe antecesorulu seu și activitatea lui de mai înainte. Totu însulu, care intra într'o dregătorie, o face aceea cu propusulu, d'a corespunde acelei dregătorii și de a-si procur  onóre; însă este f rte reu, cându elu acésta onóre o va caută în deson rea și desjosirea antecesorului seu. Ca va face și întocmi cate unele altufelu, este firesce și ne'ncunșurabilu, ca elu va privi de mai bune aceste întocmiri și prefaceri, încă este cu cale; însă nu i se va putea iert  nici decum, dacă elu reformele sale le înșocescce cu privire despretiuitore la antecesorulu seu și pe acesta prin aceea ilu înșosesce în ochii copiiloru și comunei sale. Cându audi pe cate unu reformatoru de aceia, t  se pare ca lumea avea s'astepte numai după densulu, spre a fi înfine mai bună și mai fericită; t  se pare, că cum înainte de elu n'ar mai fi fostu nimicu bunu.

O asemene purtare este înșositorie și pagubitore pentru unu învetiatoriu tineru. Învetiatorulu de mai înainte totdeun'a trebe se aiba și prietini în acea comună, carii prin aceea se voru vatem  și face criticatori

mai rigurosi ai luminei noue; totdeun'a va strică elu prin aceea chiar si pietatii, ce copii trebuie si cauta o esaiba catra invetiatoriu; in fine prin aceea elu va produce asteptari noue, la care apoi cine scie, ca putea vâ respunde séu nu. Si apoi nu e tristu a uitá, ca si elu are se fia canduva unu antecesoru la urmatorulu seu si 'i va prinde catu de bine, daca acesta va fi unu jude binevoitoriu, ori macaru numai nepartinitoriu?

Candu unu invetiatoriu tineru are se intre intr'o scóla, spre a-si incepe acolo a sa activitate, face bine, daca se póte, cá se se consulte in modu amicalu cu antecesorulu lui, spre a-si culege cunoscintia despre starea scólei, despre despartiemintele felurite si despre rezultatulu facutu. Éra daca totusi acésta nu se póte, si daca elu a intratu in scóla fara informatiunile de lipsa dela antecesoru séu dela preotu, atunci ante'i'a lui problema este, de a se orientá si de a aflá cunoscintiele singuritorulu cum si starea scólei intregi.

(Vá urmá.)

Sciri scolastice.

Chiuzba'i'a, 25. maiu. In 18. maiu amu fostu citatu de catra magistratulu cetatii Bai'a Sprie pentru unele lucruri ponderóse in privinti'a scólei, intre care si aceea, ca satenii vréu ami miciorá léf'a care fara de aceea e destulu de mica, 126 f. v. a., gradina de 2 jugere, din care jumetate o folosesce comun'a. Curatorulu B. C. au pretinsu cu acésta ocaziune dela magistratu introducerea limbei magiare (!) in satu, unde toti locuitorii sunt curati romani, invinuindume ca nu invetiu pruncii bine dupa metód'a noua, si descoperindusi dorinti'a, ca loru le-ar trebui unu dascalu care se scie invetiá »Azbuchile«, éra nu literele. Dómne, caci mai rabdi ómenii, carii vréu a stinge lumin'a poporului!

In atari impregiurari sum lasatu a me luptá numai singuru, ne mai spriginindume nime.

Totu in 18. maiu a fostu adunare generala a tuturoru preotiloru din tractulu protopopescu alu Baii Sprie pentru alegerea preotiloru si mireniloru la sinodulu Gherlanu, unde tóte consultarile si debaterile au decursu in limb'a magiara (?).

Mihaiu Chitiulu,
preparandu.

Pest'a. Cititorii nostrii sciu istori'a prefacerii gimnasieloru inferióre germane din Bud'a si Pest'a in

gimnasii magiare. Acum profesorii noi dela acele institute se plangu in publicu, ca le merge cam reu din cauza ca pana acum inca nu li s'a datu plata nici unu cruceriu, precandu depusii profesori germani inca totu si mai tragu léf'a loru de cate 1000 f.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare.)

PERIODULU III.

Dela asiedierea magiariloru in Daci'a superióre, pana la Ludovieu regele lora, 889 — 1382; — dela dinasti'a romanésca pe tronulu Bulgariei, pana la caderea ei sub turci 963—1392, — éra in Daci'a inferióre pana la Mirca I. 1383 in Romani'a, si Petru III. 1399 in Moldavi'a. —

C a p u I.

(889—1215).

Romanii in Daci'a superióre.

(Transilvani'a, Temisian'a, Crisian'a.)

DELA CEI TREI DUCI ROMANI, PANA LA RADU NEGRU.

§. 1. Mariotu, Geliu si Claudiu.

Mariotu, séu Menomorutu, erá ducele stramosiloru nostri, si domniá intre Tis'a Muresiu si Somesiu pana la padurea Ighonu. — Geliu séu Gelu domniá dela tiér'a lui Mariotu pana la Carpati imprejuru, adeca in (Transilvani'a) Daci'a centrala. Claudiu séu Gladu se estindea dela Muresiu peste Timisiu pana la Danare, adeca in Temisian'a.

§. 2. Sosirea magiariloru sub siepte duci.

Dupace domnulu Galicieii laudá tiér'a nóstra, si adamané pe magiari cá se plece din tiér'a lui, acesti'a sub 7 duci cu rudeniele si servii loru trecura din Galici'a prin padurea Hovos, si scoborira la Hungu, si loculu ce-lu cuprinsera mai antaiu, 'lu numira Munkás. Pela Hungu — intre Tis'a si Dunare — domniá Salanu, unu stranepotu de-alu lui Reanu domnu bulgaru, peste nesce remasitie de bulgari si slaveni (stramosii slovaciloru de

adi), si acestia, de fric'a lui Almu celui antaiu intre 7 duci, se supusera, si asia magiarii se asiediară in 889.

§. 3. Caderea lui Salanu.

Almu se asiediasă cu magiarii numai in prejuru lui Hungului, o cetate hunna de pe timpulu lui Atila, dara Arpadu fiulu lui Almu incepe (893) a cuprinde mai de parte, si incungiurandu cetatea Borsi'a, a trei'a di intra in ea. Salanu fuge dupa perderea acést'a, éra Arpadu pune pe ostasii aceluia in fere si 'i tramite la Hungu. In acestu modu prejuru Hungului se numese „Hungar'a," éra magiarii — pe atunci mogerii — se dicu si hunguri.

Salanu tramise soli la Arpadu si intréba: „Cine suntu, si de unde venira, de cutéza se faca de aceste?“ Si-i amanintiă de cumva voru trece mai de parte. Arpadu respunse soliloru, cu umilintia: „De si stramosiulu Atila avù tier'a intre Tis'a si Dunare; eu nu de fric'a lui Salanu, ci din amicétiă ceru o particea de pamentu pana la riulu Sieului pentru vitele mele, si — Salanu se-mi tramita din gratiă lui doue lagene cu apa de Dunare, si o sarcina de iérba din fenatiulu Olpár, se cercu de-su mai dulci ierburile aci decatu in Sciti'a si Dentumogeria si ap'a Dunarii decatu a Tanaidului.“ Arpadu tramite peurma prin soli 12 cai albi, 12 camile, 12 prunci de cumani (vitia de magiari dela riulu Cuma) si alte daruri din partea muierii; éra Salanu a-datu tóte, ce ceruse Arpadu, carele incetu 'i cuprinse tóta tier'a. —

§. 4. Caderea lui Mariotu.

Arpadu tramite soli la Mariotu, cu daruri cá si la Salanu, si cere dela Mariotu pamentulu pana la Somesiu, si pórt'a Mesesiului. Mariotu 'i denéga cererea, si 'i respunde: „Tier'a ce o cereti voi dela noi, nicidecum nu vi-o damu pana traimu!“ Arpadu pléca atunci cu óstea si cuprinde pe lenga Crisiu; éra Mariotu léga tractatu cu elu, si pe féta sa o marita dupa Zoltanu fiulu lui Arpadu — (904). — Mariotu móre in scurtu timpu, si neavendu fetioru, lasa ducatul, ginereleu seu, — si in acestu ducatu si pe viitoriu mai fura duci romani. —

§. 5. Caderea lui Geliu.

Tuhutum, unulu dintre ducii magiari, tramite pe Ogmundu cá se spionese tier'a lui Geliu. Acela renturnandu povestese despre o tíera frumósa, si ca Geliu, domnulu ei, avendu multu necasu cu pacinatii are óste slaba. — Tuhutum atunci cere iertare dela Arpadu, cá se cuprinde Daci'a centrala pentru sine si urmatorii sei, si iertandu-i-se, pléca in contra lui Geliu.

Tuhutum pléca prin o padure (Igfou) spre resaritu; éra Geliu audiendu de venirea inimicului, pléca cu óstea sa si-lu intelnesce la riulu Almasiu, unde primindu lupt'a impédeca cu sagetatorii sei pe magiari de a trece riulu. — Tuhutum atunci in reversatul dioriloru 'si imparte óstea, si tramite o parte ceva mai in susu, cá trecendu riulu pe sub ascunsu, se atace pe nesciute, si dela spate, pana ce elu cu alta parte din óste va cercá de nou trecerea riului. — Batai'a s'a inceputu, si Geliu dupa multu necasu fuge la cetatea sa; fù insa ucisu lenga riulu Coposiu. Stramosii nostri perdendu pe domnulu loru, a datu man'a cu magiarii, si alesera pe Tuhutum de domnu, apoi la „Esküllö“ jurara credintia unii altor'a. In acestu modu Daci'a Centrala deveni independinta sub Tuhutum.

§. 6. Claudiu sub suzeranitatea magiilor.

Arpadu tramite pe Zuárd, Cadusia si Boit'a cu osti noue si peste Muresiu cá se cuprinde Temisian'a. — Claudiu audiendu acést'a, ésa cu óstea sa la riulu Timisiului, si primesce lupt'a; dar' fiindu invinsu se retrage la cetatea sa Cheve (Cubinu). Batai'a acést'a asia a fostu de sangerósa, incatu Claudiu perdu 5 duci a-i sei. —

Magiarii venira si la cetate; nesimtiendu-se insa Claudiu destulu de tare, tramite soli, si le ofera cetatea. In urmarea impacatiunii Claudiu remane si maideparte domnu in Timisiana, dara fu silitu se platésca tributul, si asia deveni sub suzeranitatea magiilor. De ar fi fostu acesti trei duci romani unifi intre sine, nu putea se cada patri'a loru asia curendu. —

§. 7. Zoltanu, Toks si Gez'a, duci magiari.

Dupa mórtea lui Arpadu (907), duce de frunte remane Zoltanu ginerele lui Mariotu. In 934 magiarii trecu Dunarea, si ajungu pana la Constantinopoiu, si imperatulu Romanu

Lacapenulu face pace cu ei, Teofilactu patriarcu hierotonesce pe Jeroteiu de episcopu in Ardélú, si acesta face pe multi magiari de primescu legea orientala. —

In 947 remane Toks peste magiari, carii intrara (958) in Tracia, si jefuira pana la Constantinopoiu. — Pitu Argiru Marianu, si Scleru 'i batu mai demulteori, si prindu multi captivi magiari. —

Gez'a incependu a domni (972) retrace prin blandetiele sale pe magiari dela jafuri si ucideri si 'i deda la negociatoria. Acest'a botéza pe fiulu seu Voicu si 'i da numele Stefanu si pe urma 'lu incredintia cu Gizel'a (995) fé'a lui Enricu din Bavaria. —

§. 8. Santulu Stefanu, antaiulu rege magiaru 997—1038.

Stefanu abia incepù a domni, si Cup'a intielegendu-se cu a doua miere a lui Geza se redicà a supra lui; dar' dupa unu resboiu mare, Cupa fu ucisu. — Magiarii prochiama pe Stefanu de rege, si 'lu incoróna in 1000. cu o coróna dela pap'a Silvestru.

In Ardélú domnià ducele Giul'a, si erà de legea resaritèna; dar' pentruca nu voià se fia latinu, si facea multe in contra regelui, Stefanu subjuga Ardélulu, si pe Giul'a 'lu aduce legatu in Ungari'a unde si móre. Ardeleni atunci revoltara sub Cheanu pentru independintia tieriei, dar' Stefanu 'lu invinge, si pune pe Zoltanu Ardelènu, de duce independente.

§. 9. Optumu stranepotulu lui Claudiu.

Optumu, domnià in Timisian'a, si in Crisian'a pana la Crisiu si Tis'a, si avea multime de averi, cai, curti, nobili si militari si despectà autoritatea regelui Stefanu, punendu tributulu pe sarea ce se aducea pe Muresiu pentru regele magiaru. — Optumu s'a botézatu in Vidinu dupa ritulu orientalu, si a siediutu in cetatea Muresian'a unde a redicatu si unu monasteriu, inchinatu santului Ionu. — Elu avea lenga sine pe Cinadu unu oficiariu fòrte stimatu; fiindu insa acest'a acusatulu pentru o vina mare, fuge la regele Stefanu, si-i descopere tóte secretele lui Optumu, carele cugetà pentru patri'a sa cá si unu romanu. — Stefanu pune atunci pe Cinadu de capitani peste unu corpu de nobili si militari, si 'lu tramite a supra lui Optumu. Cinadu trece Tis'a si se bate cu Optumu pana la amèdiu,

apoi devinsu se întorce la Canisia. Peste nópte, dupa unu visu strordinariu pléca si ataca pe Optumu pe nesciute. Acest'a devine in confusiune, si in macelulu cumplitu, cade si elu victima. Regele dede atunci lui Cinadu, tóte averile si tier'a lui Optumu, si pe elu 'lu puse comite in ea; éra cetatea Muresian'a o boteza dupa numele comitelui — Cinadin'a. —

(Vá urmá.)

Varietati.

Din scriptele lui Yung.

(Urmare.)

Timpu inarmatu cu petrudietóra-i cósa taie fara indurare, precum érb'a campurilor, asemene si imperatiile; dar' si fiesce-care óra tiene in mana-i o sabie, cu care jertfiesce placerile n'stre inca pana a nu le gustá, si desradacinéza impregiurune tóta sadirea ce ne-ar putea aduce órecare mangaere. Catu de grabnica a fostu despartirea mea de ceea ce lumea numesce fericire? Of! . . . Cum m'am amagitu! ce cautamu, ticalosulu? fericirea pe pamentu! . . . Cuventu maretiu, dar lucrulu unde este? Gandindu ca o imbracsiésemu si beatu de trufie, am deschisu bratiile cá se me adapu din dulcea-i suflare, si am vediutu . . . o umbra . . . unu nimicu! Nu, frate, nu; se esimu din amagire: se cunóscemu odata, ca numai virtutea are dreptulu de a se socoti si a fi cu adevratu fericita; precum sórele-si da singuru lumin'a, asemene si virtutea fericirea; nimicu nu doresce, nimicu n'are se pérda: éra candu o primimu dela sórte séu dela ómeni este nestatornica cá dens'a, si trecátóre cá ei. De asiu fi campanitu bine postele mele, si de asiu fi pretiuitu mai multu virtutea inca din tineretie, cate amaratiuni asiu avea acuma mai pucine! Dar' invetiatorii mei si esemplulu parintiloru in locu se me indrepteze pe calea cea adevrata a fericirei, me povatiuiá cum se castigu avulii, se dobandescu ranguri si acea marire de fumu, care imperatiesce in curtile domnitoriloru si intru care se falescu cei ce se ingrasia in midiloculu societatii far' de ai fi de vre unu folosu. Acum éta ca platescu fòrte scumpu ratacirea mea. Nu este cu putintia, cá facatorii de rele se nu-si iá resplatire a urmatoriloru lor, chiaru dintr' acest'a viétia. Vedi pe lenesiu ca plange cu amaru zadarnicia tineretieioru sale; pe tiranu, scarbitu si parasitu de toti, ca se chinuesce de

muștrarea cugetului; pe neinduratu ca ar dá tóta starea cá se aiba unu minutu . . . numai unu minutu de odina; pe asupritoru, ca nu póte scapá de blestemulu jertfeloru sale si chiaru cainduse; pe vendietorulu patriei, ca doresce se intre in mormentu de viu, cá se fuga mani'a si ur'a compatriotiloru, si pamentulu 'lu impinge inapoi cá p'o greutate de prisosu . . . vedi . . . vedi . . . si nu-ti mai perde timpulu!

O mórte! stepana préinalta a fintieloru, tie se cuvine se stergi cu infocatele tale pasuri imperatiile si se stingi stelele, si chiaru pe acestu sóre luminosu tu nu-lu vei iertá multu timpu se imperatiésca maretiu asupra universului. Va veni dio'a, candu bratiulu teu, coborendulu din sfer'a lui, ilu va asverlí in vecinic'a nópte. E! nu te multumesci de atate jertfe maretie? Pentruce se me faci se sorbu cu incetulu paharulu amaratiunii, cu care omenirea intréga ai fi pututu se adapi? Dar' la ce oftezu? jertfele tale au scapatu de sub stepanire-ti, si eu nu me mai temu de tine; inim'a rece d'abea bate in peptu-mi, trupulu a amortitu, sufletulu sta ga'ta a sburá catra veciniculu parinte . . . a! nu! . . . cu intardiarea totu mai poti se me pedepseci.

(Vá urmá.)

* In „Tan. Lpk.“ intr'unu articulu se recomenda, cá tinerimea magiara studiósá se invetie pe viitoriu in scóle cuventarea renumitului Franciscu Deák tienuta in 13. maiu 1861 in diet'a Ungariei, si ca invetiarea si de alte ansemni vorbiri alese magiare sunt de preferatu chiaru scrieriloru lui Cicero pro lege Manilia séu pro Marco Marcello.

Probleme. 'Mi iau indresnéla a ve tramite aicea 2 probleme aritmetice cu resolverile loru, cá se aveti bunatate a le trecé in fói'a Dvostra.

1. Unu copilu avuse o straitiuca plina de nuci; unu altu copilu in nefiint'ia lui de fatia iá luat din ele jumetate si 3 nuci; ér' altulu mai luá érase din cele remase jumetate si 4 nuci, si asiá-i remasa copilului numai a siés'a parte d'in nucele cate la avuse in straitiuc'a plina. — Cate nuci a luat fiesce care din straitiuca, cate nuci a fostu in aceeasi la inceputu, si cate iá remasu copilului in urma? —

2. Intr'o scóla a meritatu jumetate d'intre scolari secunda, $\frac{1}{4}$ prima, — $\frac{1}{6}$ tertia si ceialalti cinci

eminentia. Cati scolari au fostu la olalta, si cati in fiesce care clasa?

Antoniu Balomirénu.

Insciintiare de prenumeratiune

la

AMICULU SCÓLEI

pe semestrulu II. 1861.

Cu finea lui Juniu a. c. se incheia primulu semestru alu acestui anu si cu acelasu va incetá d'a se mai tramite fói'a nóstra acelu dintre OO. abonanti, carii nu-si voru prenoi abonamentulu si pe semestrulu alu doilea.

Deci rugamu de timpuriu pe voitorii d'a tienea fói'a nóstra, se binevoiéscá a grabi cu tramitarea pretiului ei, cá asiá inca mai nainte de finea semestrului se ne putemu orientá, si se incungiu ramu neplacerile provinte in semestrulu I., nu din vin'a nóstra, remanendu multi dintre DD. abonanti, din caus'a intardierii cu prenumeratiunea, fara de esemplarele dela inceputu.

Stamu la punctu de transitiune cu tóte, si asiá si cu scól'a si nici candu n'a fostu mai mare trebuintia de activitate energica in campulu invetiamentului, cá astadi, candu cultur'a unica numai ne mai póte asigurá viitorulu nationalu in tóte privintiele si apará de recadere in abisulu ticalosiei secliloru trecuti. Sustienerea si caldurós'a spriginire a organului scóleloru romane in sa este de neaperata trebuintia pentru inaintarea catra acelu scopu maretiu, din care cauza si credemu, ca aceea nu va lipsi, ci va mai cresce. Necesitatea sustinerii fóiiei de specialitatea pedagogica, concursulu de pan' acum si apromisiunile zelosiloru nostri barbati, ne dau depliná incredintiare despre acésta.

Din partea redactiunei inca se va face totu ce-i sta in putintia si ce atienta la ajungerea cunoscutei tendintie a acestei fóiie, desí intr' adeveru aceea totu mai are a se luptá cu mari greutati. Totulu in sa ce se póte dori dela ea si in viitoriu aterna, dela spriginirea ce i se va dá din partea on. publicu.

Pretiulu abonamentulu pe alu doilea semestru a. c. este totu celu micu de pan' acum 2 f. v. a.

Redactiunea.